

Orsaker till sjukdom och lidande hos synoptikerna

Vad vet vi om de sjuka individerna?

Isak Lindstedt

LUNDS UNIVERSITET | CENTRUM FÖR TEOLOGI OCH RELIGIONSVETENSKAP

Bibelvetenskap: BIVK10, Examensarbete för kandidatexamen, 15 hp

Handledare: Magnus Zetterholm

Examinator: Samuel Byrskog

Termin: Hötterminen 2021

Innehållsförteckning

Abstract	3
1 Inledning.....	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och problemfrågeställningar	4
1.2.1 Syfte.....	4
1.2.2 Problemfrågeställningar	5
1.3 Metod.....	5
1.4 Material och avgränsningar	5
1.4.1 Material	5
1.4.2 Avgränsningar	5
1.5 Forskningsöversikt	6
1.6 Disposition.....	6
2 Sjukdom, orsaker till sjukdom och lidande i olika kontexter	7
2.1 Nytestamentlig kontext.....	7
2.2 Judisk kontext.....	8
2.3 Romersk och grekisk kontext	9
3 Exempel på orsaker till sjukdom hos synoptikerna	12
3.1 Naturliga orsaker	12
3.2 Gud/änglar orsakar sjukdom.....	13
3.3 Satan/demoner orsakar sjukdom.....	14
3.4 Naturlig sjukdom pålagd av Satan.....	14
4 Orsaker till sjukdom, lidande och död i exemplet Jesus.....	16
4.1 Jesus bar på våra sjukdomar	16
4.2 Jesus ansågs vara besatt av Beelsebul	17
4.3 Jesus blev hånad, slagen och piskad.....	20
5 Hur skiljer sig förståelsen om den sjuke individen mellan synoptikerna?	22
5.1 Jesus botar en lam man i Kapernaum	22
5.2 Jairos dotter	26
5.3 Den besatte och svinhjorden.....	29
5.4 Petrus svärmor	31
5.5 Den epileptiske sonen med en stum ande.....	33
5.6 Jesus botar en förvissnad hand	34
5.7 En man med spetälska	36

6	Sammanfattning och diskussion	37
6.1	Sammanfattning.....	37
6.1.1	Vad finns det för orsaker till sjukdom hos synoptikerna?	37
6.1.2	Vad vet vi om den sjuke individen?	37
6.1.3	Hur skiljer sig förståelsen mellan synoptikerna?.....	38
6.2	Diskussion	40
6.2.1	Syfte.....	40
6.2.2	Styrkor, svagheter och nyheter	40
6.2.3	Blickar framåt.....	41
7	Bibliografi	43
7.1	Texter och översättningar.....	43
7.2	Böcker och artiklar	43

Abstract

There are limited writings about sick individuals and their diseases in the Synoptic Gospels. In my thesis I have studied the etiology of diseases, the sick individuals, and how their manifestations of disease convey an understanding of their situation. I have also studied differences between the three Synoptic Gospels in this regard. By using the method of a literary analytical approach, I have uncovered several distinct causes of disease. Diseases can have quite natural causes, be caused by angels or demons, or even display several causes at the same time. By using Jesus as an example, I have shown that all the major causes of disease can pertain to him. Performing comparative literary analyses of pericopes based on the Greek text, I have, firstly, found several interesting observations about the sick individuals, secondly, discovered the occurrence of apparent differences between the Synoptic scriptures. In the pericope about the man with the paralysis who was lowered by his friends from the roof to Jesus, I have shown that the disease that caused the paralysis probably had damaged the man both mentally as well as physically. Jairus' daughter, who was brought back from the brink of death by Jesus, suffered among other things from lack of nutrition. The man who was overtaken by a legion of demons was so affected by the demons that he became mentally ill and developed a behavior of self-injury. The mother-in-law of Peter was healed from a fever by Jesus, but the evidence hints that the fever might have been caused by a demon. I have also found discrepancies in the Greek text concerning the description of the epileptic boy that was brought to Jesus by his father.

Illustration: Jesus Heals a Demon-Possessed Man of Gerasa; The Ceremonial Gospel Book of Holy Roman Emperor Otto III.
Photographer: Petrus Agricola, flickr.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I varje tidsålder har en av människans primära angelägenheter varit hälsan. Människan har försökt finna meningen med sjukdom och lidande för att kunna förstå dessa bättre, och hur de kan infogas i en syn på världen och människans plats i denna.¹ I den grekisk-romerska och judiska världen på nytestamentlig tid var det inte annorlunda. Det fanns ett utbrett system för att bota sjukdomar, och hypoteser runt orsaker till sjukdomar var rådande. Föreställningar om mirakel, magi och demonutdrivningar existerade. Exempelvis finns det beskrivet flertalet grekiska och romerska gudar och hjältar som mirakulöst botade sjukdomar och drev ut andar.² Välkänt för människorna som levde i Israel var också den judiska föreställningsvärlden med bland annat mirakelmakare som Elisa och Elia.

Jag har tidigare publicerat en populärvetenskaplig översiktsartikel om orsaker till sjukdomar så som dessa ger sig uttryck i Lukasevangeliet och Apostlagärningarna.³ Anledningen till att jag då valde just dessa texter var dels, att jag fann exempel på många olika orsaker till sjukdom, dels då artikeln skulle publiceras i *Läkartidningen*, var det passande att det hade genomförts en analys av just de skrifter i Nya testamentet som ansågs författade av läkaren Lukas. I denna uppsats vill jag gå vidare och studera orsaker till sjukdomar hos synoptikerna, dvs. Matteus-, Markus- och Lukasevangeliet.

1.2 Syfte och problemfrågeställningar

1.2.1 Syfte

Syftet är att finna information om orsaker till sjukdomar och de sjuka individerna. Det står generellt väldigt lite om de sjuka och deras sjukdomar i evangelierna,⁴ och om det går att utifrån grundtexterna härleda ytterligare upplysning om detta, kan det få betydelse för den vidare vetenskapliga forskningen, och hur historierna presenteras i evangeliska sammanhang. Detta utgör en stor motivation för att genomföra studien.

---

¹ Howard C. Kee, *Medicine, Miracles, and Magic in the New Testament Times* (Cambridge: Cambridge University Press, 1986), 1.

² Wendy Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity – A Sourcebook* (London: Routledge, 1999).

³ Isak Lindstedt, "Läkaren Lukas och hans diagnoser i Nya testamentet," *Läkartidningen* 105 (2008): 3761–3763.

⁴ Mary A. McColl and Richard S. Ascough, "Jesus and People with Disabilities: Old Stories, New Approaches," *The Journal of Pastoral Care & Counseling* 63 (2009): 1–11.

1.2.2 Problemfrågeställningar

Vad finns det för orsaker till sjukdom hos synoptikerna, vad vet vi om den sjuke individen som kan ge ytterligare information om orsaken till sjukdomen och dennes sjukdomsytring och hur skiljer sig förståelsen mellan synoptikerna?

1.3 Metod

Den metod jag använder mig av vill jag kalla en litterär analytisk jämförelse. Jag har utgått från samma grundsyn som J. C. Thomas.⁵ Studien börjar med att titta på själva texten utan att först undersöka vad som ligger bakom den. På detta vis, genom att läsa texterna på sina egna villkor, kan undersökningen leda till fräsch insikt i komplexa historiska frågeställningar. De resultat som framkommer från min analys försöker jag först ge en egen förklaringsmodell till, men även bjuda in andra forskare för att få deras syn i den mån de har kommenterat på dessa aspekter. Metoden analyserar de grekiska grundtexterna och jämför vers för vers, ord för ord, för att komma till viktig insikt om skillnader mellan synoptikernas framställningar/föreställningar om perikopernas händelseförlopp och innehåll. För att kunna utföra en litterär analys använder jag mig av synopser. På det viset är det enkelt att jämföra olika textavsnitt från respektive evangelium sida vid sida både på grekiska⁶ och på svenska.⁷ För att slå upp den grekiska meningen av enskilda ord använder jag mig av en grekisk – svensk ordbok.⁸ För att få andra forskares bild av hur de ser på orsaker till sjukdom i uppsatsens texter studerar jag enskilda böcker, artiklar och kommentarer.

1.4 Material och avgränsningar

1.4.1 Material

Synoptikerna⁹

1.4.2 Avgränsningar

Min studie avgränsas till synoptikerna. Dessa verk har mycket gemensamt. Det är allmänt känt att Markusevangeliet antagligen kom till först och att Lukas- och Matteusevangelierna använder sig av Markus text¹⁰, men samtidigt bygger vidare på denna i sina verk med hjälp av Q-källan.

⁵ John C. Thomas, *The Devil, Disease and Deliverance. Origins of Illness in New Testament Thought* (London: Sheffield Academic Press, 1998), 15.

⁶ John B. Orchard, *A Synopsis of the Four Gospels in Greek Arranged According to the Two-Gospel Hypothesis* (Edinburgh: T&T Clark Limited, 1983).

⁷ Carl H. Peisker, *Evangeliesynops* (Örebro: Bokförlaget Libris, 1994).

⁸ Ivar Heikel och Anton Fridrichsen, *Grekisk – Svensk Ordbok till Nya Testamentet och De Apostoliska Fäderna* (Uppsala: Universitetstryckeriet, 2003).

⁹ *Novum Testamentum Graece*. (28: e upp). Red. Aland, B., K., Karavidopoulos, J., Martini, C. M. och Metzger, B. M.. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

¹⁰ Ahmad M. Mansour, Abla Mehio-Sibai, Joseph B. Walsh and Zaher H. Sbeity, "Jesus and the Eye: New Testament Miracles of Vision," *Acta Ophthalmol Scand* 83 (2005): 739–745.

Det var i detta sammanhang spännande att se hur de skiljer sig åt i förhållande till sjukdomar. Självklart finns det intressanta aspekter om orsaker till sjukdomar i den paulinska och johanneiska litteraturen, men det får undersökas i en annan uppsats. Matteus förkortas som Matt, Markus som Mark och Lukas som Luk. I första hand prioriterar jag att ta med perikoper där alla synoptikerna har bidragit med sin del, i andra hand även jämförelser mellan endast två, eller med text från endast en där det anses relevant. Texter som uppenbart inte har något att komma med vad gäller orsakssamband till sjukdom exkluderas. Det kan exempelvis vara sådant där det endast står att Jesus botar många samma kväll, men det framkommer inte vilka sjukdomar det gäller eller vad orsaken till sjukdomarna var (Matt 8:16, Mark 1:34 och Luk 4:40).

1.5 Forskningsöversikt

En bok sticker ut, nämligen: *The Devil, Disease and Deliverance. Origins of Illness in New Testament Thought* av John Christopher Thomas.¹¹ Thomas har studerat orsaker till sjukdomar med hela Nya testamentet som underlag. Han saknar dock att behandla flera centrala perikoper inom ämnesområdet, exempelvis perikopen om den besatte och svinhjorden. Det finns även ett flertal artiklar och böcker som undersöker orsaker till sjukdom.¹² Det är inte helt omöjligt att det föreligger en forskningslucka på området, en lucka som min uppsats kan hjälpa till att fylla ut.

1.6 Disposition

Min uppsats är disponerad på följande vis: I kapitel 2 kommer först en kort allmän beskrivning av sjukdom och lidande i och i nära anslutning till den kontext (grekisk, romersk, judisk) som synoptikerna skildrar. I kapitel 3 kommer sedan en framställning av de övergripande orsakerna till sjukdom med tillsvarende exempel från synoptikernas texter. I kapitel 4 kommer en redogörelse av hur alla dessa orsaker till sjukdom kan speglas i exemplet Jesus. I kapitel 5 utför jag en komparativ litterär analys av synoptikerna. I kapitel 6 sammanfattas uppsatsens resultat med återkoppling till uppsatsens problemformuleringar och syfte, svagheter och styrkor diskuteras och förslag på vidare forskning presenteras.

---

¹¹ Thomas, *Origins of Illness*.

¹² Ivan Bankhead, "The Dual Impairments of the 'Paralytic' of the Synoptic Gospels," *Perspectives in Religious Studies* 47 (2020): 267–281; Mansour, "Jesus and the Eye"; Robert M. Price, "Illness Theodicies in the New Testament," *Journal of Religion and Health* 25 (1986): 309–315; Kee, Howard C. *Medicine, Miracles, and Magic in The New Testament Times*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

2 Sjukdom, orsaker till sjukdom och lidande i olika kontexter

Det som speciellt är av intresse är den kontext vari händelserna centrum befinner sig i, dvs. i den tid som Jesus levde. Dessutom är det av värde att veta hur kontexten sett ut innan Jesus tid, exempelvis de traditioner som man kan förvänta sig att människorna kände till, men även kontexten som författarna till synoptikerna verkade i då den kan ha tänkts påverka deras författarskap i förhållande till orsaker till sjukdom. Det vi således behöver göra är att beskriva, utöver den nytestamentliga kontexten, även judiska, romerska och grekiska kontexter.

2.1 Nytestamentlig kontext

Den medicinska vetenskapen sätter diagnoser på kroppsliga lidanden, och botemedel förskrivs på basen av teorier grundade på observationer om hur kroppen fungerar eller inte fungerar. Mirakel grundar sig på ett anspråk att helande kan utföras genom vädjan till gudar, antingen direkt eller genom en intermediär agent. Magi är en teknik, i ord och/eller handling, varigenom ett önskvärt mål uppnås, exempelvis helande av sjukdom.¹³ För att visa hur denna differentiering i metoder kan få betydelse för studierna av synoptikerna förtjänas ett exempel från nytestamentlig kontext. I perikopen Mark 7:33–35 står det följande:

Han tog honom avsides från folket och stack fingrarna i hans öron och spottade och rörde vid hans tunga. Sedan såg han upp mot himlen, andades djupt och sade till honom: ”Effata!” (det betyder: Öppna dig!). Med ens öppnades mannens öron och hans tunga löstes och han talade riktigt.¹⁴

I denna lilla perikop verkar det till synes finnas inslag av alla tre metoderna ovan. Spott har visats ha medicinska egenskaper och det att Jesus sätter fingrarna i öronen och rör vid hans tunga, kan liknas vid en objektiv undersökning. Det faktum att Jesus tittar uppåt mot himlen ger känslan av att han vill hänvända sig (be) till högre makter, Gud, och att det som sedan händer när den dövstumme kan höra och tala kan ses som ett mirakel. Likaså kan perikopen tolkas i ljuset av magi, då det närmast är som Jesus genomför en rit då han verkar vara beroende av att följa flera steg i ord och handling för att uppnå sitt mål. Perikopen frambringar funderingar som kan relateras till den tid som Jesus lever i och den kontext som han verkar i. Bli Jesus (eller författaren till Mark) påverkad här av det gängse grekisk-romerska eller judiska sättet att utföra mirakel, använda sig av magi och/eller bota med hjälp av dåtidens läkekonst?¹⁵

Varför själva ”behandlingen” av individers tillstånd är viktigt att lägga märke till är att denna kan avslöja direkt eller indirekt hur Jesus (författarna till synoptikerna, den judiska traditionen,

¹³ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 3.

¹⁴ *Bibel 2000*. Stockholm: Verbum, 1999.

¹⁵ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 2.

det dåtida grekisk-romerska kollegiet) ser på orsaker till sjukdom. Om dövstumheten och blindheten i perikoperna ovan krävde en objektiv undersökning och medicinsk behandling av Jesus, talar det för att orsaken till individernas sjukdomar var av naturlig art; det rörde sig helt enkelt om medfödd eller förvärvad dövstumhet eller blindhet. Om det i stället skall förstås så att Jesus använde sig av magi, kan det härleda tanken till att orsaken till sjukdom var en magisk förbannelse som behövde lyftas. En ytterligare behandling kunde vara andeutdrivning, exorcism, och då blir det ofta uppenbart att orsaken till individens besvär är en demon/oren ande.

2.2 Judisk kontext

I Gamla testamentet beskrivs det hur sjukdom och lidande var en konsekvens av synd.¹⁶ I Ps 107:17 kan man läsa följande: ”Andra var sjuka för sina synders skull och fick lida för sina brott.” Inom den profetiska och historiska traditionen var läkarna mestadels sedda i ett negativt ljus.¹⁷ I Jeremia kan man exempelvis läsa om läkarnas eller deras behandlingars onyttas: ”Finns ingen balsam i Gilead, finns ingen läkare där? Varför läker inte såren hos mitt arma folk? (Jer 8:22).” Det negativa synsättet på läkarna ändrades dock i och med påverkan av grekisk medicinsk tradition.¹⁸ I texter som Jesus Syraks vishet kan vi läsa om hur inställningen förändrats: ”Visa läkaren aktning för den nytta han gör – även han är ju skapad av Herren (Syr 38:1).” Synden som orsak till sjukdom är explicit: ”Den som syndar mot sin skapare må hamna i läkarens händer (Syr 38:15),” ett uttalande som skall förstås i en positiv bemärkelse snarare än ironiskt.¹⁹ Även i flera Qumrandokument framkommer relationen mellan synd och sjukdom.²⁰

Hjältar och magiker existerade inom den judiska traditionen. Elia väckte en änkas son till liv i 1 Kung 17:17–24 och Elisa kurerar Naaman från lepra i 2 Kung 5:1–19. Faraos magiker/spåmän höll på med hemliga konster för att frambringa och motverka plågor som inträffade då Faraos inte ville släppa israeliterna. Egentligen var orsaken till plågorna synden som Faraos gjort sig skyldig till när han tog en annan mans fru till sin egen: ”Men Herren lät svåra plågor drabba faraos hov för Sarajs, Abrams hustrus, skull (1 Mos 12:17).”

En annan välkänd figur är Job. I Job 2:7–10 står det följande:

¹⁶ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 15.

¹⁷ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 17.

¹⁸ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 19.

¹⁹ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 20.

²⁰ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 24.

Så lämnade Anklagaren Herren. Han lät Job drabbas av varbölder från huvud till fot. Job tog en krukskärva att skrapa sig med, där han satt på askhögen. Hans hustru sade till honom: 'Håller du fortfarande fast vid din oförvitlighet? Förbanna Gud och dö!' Han svarade henne: 'Du talar som en dåre. Vi tar emot det goda från Gud, skall vi då inte också ta emot det onda?' – Under allt detta kom inte ett syndigt ord över Jobs läppar.²¹

I Jobs bok går Gud med på att anklagaren får antasta Job trots att Job är rättfärdig. I detta fall drabbades han av ”varbölder” från topp till tå. En modernare tolkning har bedömt att det kanske var skabb som Job utsattes för.²² Stora författare som levde på nytestamentlig tid, Filon (samtida med Jesus) och Josefus (föddes strax efter Jesus död), omnämner i sina verk kännedomen om demoner och onda andar.²³ Josefus berättar exempelvis i sina verk *Judiska kriget* och *Judiska fornminnen* om demoner och demonutdrivningar, och ser en koppling mellan demoner och sjukdom.²⁴ På flera ställen i den rabbiniska litteraturen, exempelvis *Mishna*, hänvisas också till demoner.²⁵

Sammanfattningsvis kan sägas att det i judisk tradition finns kännedom om flera olika orsaker till sjukdom. Sjukdom och lidande kunde vara orsakade av synd/överträdelser, av demoner/onda andar²⁶ och av magi. Dessutom kan sjukdom tillåtas av Gud. Inställningen till den medicinska vetenskapen var först negativ men ändrades under påverkadan av den grekisk-romerska medicinska vetenskapen. Inom den judiska traditionen figurerar flertalet hjältar som mirakulöst kunde hela sjukdom. Huvudbudskapet är således att när Jesus botar sjuka på nytestamentlig tid finns redan hos den judiska befolkningen en allmän kännedom om premisserna runt orsakerna till sjukdom och sätten som sjukdomarna kunde botas på.²⁷

2.3 Romersk och grekisk kontext

Den hippokratiska traditionen byggde på de fyra elementen – eld, luft, vatten och jord. Dessa skulle korrespondera till de fyra kroppsvätskorna – blod, slem, gul och svart galla. Orsaken till sjukdom var en obalans i dessa kroppsvätskor och genom diet, motion och bad kunde balansen återställas.²⁸ I det första århundradet f.v.t. blev det förnyat intresse i den medicinska vetenskapen. Från den romerska encyklopedisten Celsus, som levde två årtionden före Jesus födelse och dog några år efter Jesus korsfästelse, finner vi värdefull information från hans verk

²¹ *Bibel 2000*.

²² Antonio M. Gotto, "Suffering, Medicine and the Book of Job," *Journal of Religion, Disability & Health* 16 (2012): 424.

²³ Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity*, 95.

²⁴ Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity*, 96.

²⁵ Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity*, 97.

²⁶ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 26.

²⁷ Mansour, "Jesus and the Eye," 743.

²⁸ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 29.

De Medicina om hur romarna såg på sjukdom. Celsus förmodade att orsaken till sjukdom var någon form av substans som kunde påverkas av den medicinska vetenskapen.²⁹ Galenos, född runt 130 v.t. och död runt 200 v.t, var en av antikens mest inflytelserika läkare med stor kunskap inom bland annat anatomi.³⁰

Det finns flera hjältar som fått gudomlig status och som starkt förknippas med helande. I Aelius Aristides, *Heracles*, förknippas Herkules med helande och befriar män från sjukdom, och i Apollodorus, *Biblioteket*, fick han Alcestis tillbaka i livet efter en kamp med Hades.³¹ Den egyptiska gudinnan Isis var också stor inom grekisk-romersk tradition och ansågs både kunna hela sjukdomar och uppväcka från det döda.³² Flera grekiska filosofer som Pytagoras, Empedokles³³ och Appollonios hade liknande förmågor. Appollonios helade både lamhet, blindhet, smärta vid födsel, hundbett och uppväckte de döda.³⁴ Han förstod också att det fanns demoner och kunde driva ut dessa från olika offer.

Romerska kejsare som Augustus (63 f.v.t. till 14 v.t.) och Vespasianus (9 v.t. till 79 v.t.) ansågs kunna hela. Läkaren Asklepios helade blindhet, vattusot, stumhet, epilepsi, lamhet och uppväckte från det döda. Han var en halvgud, produkten av förhållandet mellan en gud, Apollon, och en dödlig kvinna.³⁵ Han levde på 500-talet f.v.t. och ansågs ha övermänskliga förmågor. Här kommer ett exempel från *Inscriptiones Graecae* där Asklepios helar en individ i en dröm:

Alcetas of Halieis. The blind man saw a dream. It seemed to him that the god came up to him and with his fingers opened his eyes, and that he first saw the trees in the sanctuary. At daybreak he walked out sound.³⁶

Sammanfattningsvis kan sägas att den romersk-grekiska traditionen hade stor tilltro till den medicinska vetenskapen även om kunskapen om orsaker till sjukdom var mycket rudimentär. Det fanns också kännedom om filosofer, hjältar och gudar som helade sjukdom genom mirakel, drev ut demoner och använde sig av magi. I evangelierna finns dock inget tydligt språkbruk om tekniker eller metoder som Hippokrates och Celsus beskrev, till exempel tankarna om kroppsvätskor och olika distinkta botemedel, utan de få gånger då det rör sig om någon form

²⁹ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 35.

³⁰ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 56.

³¹ Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity*, 13.

³² Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 68.

³³ Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity*, 38.

³⁴ Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity*, 43.

³⁵ Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity*, 16.

³⁶ Cotter, *Miracles in Greco-Roman Antiquity*, 18.

av livsstilsförändring hänger det ihop med renlighetsceremonier för att ta del av förbundet (Mark 1:44).³⁷

I det nästkommande kapitlet kommer jag att ge exempel på olika orsaker till sjukdomar. Jag har valt att kategorisera dessa orsaker under rubrikerna: Naturliga orsaker, Gud/änglar orsakar sjukdom, Satan/demoner orsakar sjukdom och naturlig sjukdom pålagd av Satan. Detta sätt att dela upp orsaker till sjukdomar är det gängse sätt som används i mina källor, men det är såklart långt ifrån oproblematiskt att göra en sådan uppdelning. Det är viktigt att påpeka att detta är en modern uppdelning, inte någon distinktion som var rådande i nytestamentliga tid. Som jag visat i kapitel 2 om de olika kontexterna, förelåg säkerligen en stor tro på att sjukdomar i grund och botten berodde på något ”onaturligt”, exempelvis demoner. Ett annat förslag kunde ha varit att dela upp orsaker till sjukdom i naturliga och onaturliga orsaker, men även en sådan indelning ger inte saken full rättvisa.

---

³⁷ Kee, *Medicine, Miracle and Magic*, 79.

3 Exempel på orsaker till sjukdom hos synoptikerna

3.1 Naturliga orsaker

I synoptikerna omnämns sjukdomar som har naturliga orsaker. Det kan vara sjukdomar eller symtom som är medfödda eller förvärvade och förmedlas ganska okomplicerat av författarna. Följande sjukdomar kan tjäna som exempel: lamhet, hålta, blindhet, dövhet, stumhet, spetälska, en förvisnad hand, blödning. Här följer ett utdrag från Matt och Luk om när Johannes döparen, som sitter i fängelse, låter sina lärjungar fråga Jesus om Jesus är den som skulle komma. Johannes får följande svar:

Matt 11:5	Luk 7:22
<p>τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται.³⁸</p>	<p>τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν, χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται.</p>

I dessa verser omtalas således blinda, τυφλοί, halta, χωλοί, de som hade spetälska, λεπροί, döva, κωφοί, och de döda, νεκροί. Sjukdomen spetälska, lepra, är en infektionssjukdom orsakad av en bakterie, *Mycobacterium leprae*, men det föreligger goda skäl för att det som här menas med lepra är en annan form av hudsjukdom snarare än den mycobakteriella sjukdomen. Det hebreiska ordet som i Gamla testamentet översätts som lepra, **גַּרְס**, står troligen för flera olika hudsjukdomar, inte bara lepra. Så här beskrivs sjukdomsyttningen i 3 Mos 13:3:

Prästen skall undersöka det angripna stället. Om behåringen har vitnat och stället ligger djupare än den omgivande huden, är det spetälska. När prästen ser detta, skall han förklara honom oren.³⁹

Det är också tydligt att de individer som led av dessa hudåkommor var tvungna att hålla sig borta från andra och de fick inte komma in hos någon, och om någon närmade sig dem var de tvungna att skrika ”oren, oren!”⁴⁰

³⁸ *Novum Testamentum Graece*. (28: e upp).

³⁹ *Bibel 2000*.

⁴⁰ C. F. D. Moule, *The Gospel According to St Mark* (Cambridge: University Press, 1959), 90.

En av sjukdomarna av naturell etiologi sticker ut särskilt mycket och det är kvinnan med blödningarna. Här kommer ett litet smakprov:

Matt 9:20	Mark 5:25–26	Luk 8:43
Καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἰμορροοῦσα δώδεκα ἔτη προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ·	Καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος δώδεκα ἔτη καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ιατρῶν καὶ δαπανήσασα τὰ παρ’ αὐτῆς πάντα καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα,	Καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἣτις [ιατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον] οὐκ ἴσχυσεν ἀπ’ οὐδενὸς θεραπευθῆναι ,

Det må anses väldigt speciellt att det är en kvinna med blödning som behöver Jesus hjälp. Många av de övriga sjukdomarna som omnämns i synoptikerna kan tänkas bero på nervsjukdomar (*n. ophthalmicus*, *n. cochlearis*, nerver till benen, nervåkommor som leder till atrofi av en hand (förtvinar), nerver drabbade av mycobakterier etcetera), men i det här fallet är det en blödningssjukdom, mest troligen en gynekologisk åkomma. Dessutom ansågs menstruerande kvinnor orena (4 Mos 5:2–3):

Befall israeliterna att föra bort från lägret var och en som är spetälsk, har en flytning eller har blivit oren genom en död kropp. Alla sådana, man eller kvinna, skall ni föra bort; ut ur lägret skall ni föra dem. De får inte orena lägret, där jag bor mitt ibland israeliterna.⁴¹

Det som talar för att det är en sjukdom av naturlig orsak är det faktum att kvinnan faktiskt försökt att ta hjälp av dem som bedömer och botar sjukdomar av naturliga orsaker, nämligen läkare, *ιατρῶν*.

3.2 Gud/änglar orsakar sjukdom

Goda och onda ”krafter” kan orsaka symtom och sjukdomar. Här kommer ett exempel från Luk 1:20. Detta är det enda direkta exemplet på att änglar orsakar sjukdom hos synoptikerna.⁴² Det är ängeln Gabriel som konverserar med Sakarias om att hans fru skall bli med barn. Sakarias blir såklart förvånad, då han och hans fru är gamla i sammanhanget och tvivlar på det som

⁴¹ *Bibel 2000*.

⁴² Thomas, *Origins of Illness*, 161, 189.

ängeln säger. Detta får konsekvenser! Ängeln förkunnar för Sakarias att han inte skall kunna tala, μη δυνάμενος λαλῆσαι, fram tills barnet föds eftersom han inte trodde på ängeln ord:

Luk 1:20
καὶ ἰδοὺ ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.

Således är orsaken till Sakarias sjukdom hans tvivel, dvs. hans avsaknad av tro. Även om det är ängeln som står för förkunnandet av Sakarias sjukdom är det lätt att se Guds medverkan. Ängeln står vid Guds tron och är utsänd för att prata med Sakarias. Med andra ord står ängeln Gud väldigt nära och har samtidigt fått mandat från Gud. Namnet Gabriel kan översättas till ”mannen av Gud,” vilket också ytterligare befäster Guds delaktighet.⁴³

3.3 Satan/demoner orsakar sjukdom

Det finns många exempel på demoner som är orsak till sjukdomar hos synoptikerna.⁴⁴ Dessa onda krafter uttrycks som både demoner och orena andar. Här kommer en liten aptitretare. En kananeisk kvinna önskade Jesus förbarma sig över henne då hon hade en dotter som plågades av en demon:

Matt 15:22
καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξεληθοῦσα ἔκραζεν λέγουσα· ἐλέησόν με, κύριε υἱὸς Δαβὶδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

3.4 Naturlig sjukdom pålagd av Satan

Flera orsaker till sjukdom kan vara involverade samtidigt. Det tydligaste exemplet på detta är nog perikopen om den hopkrupna kvinnan i Luk 13:10–17. I perikopen omtalas att hon var hopkrumpen och inte kunde räta på sig. Orsaken till tillståndet är enligt texten att hon varit fasthållen av en sjukdomsande i arton år:

Luk 13:11
καὶ ἰδοὺ γυνὴ πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δεκαοκτὼ καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.

⁴³ Thomas, *Origins of Illness*, 193, 196.

⁴⁴ Thomas, *Origins of Illness*, 227.

Den krokryggiga kvinnan är åtminstone 18 år. Hon har passerat den ålder då en kvinna normalt skulle varit gift och ha familj, och hon hade levt i alla fall hälften av den förväntade medellivslängden på den tiden (36 år).⁴⁵ Hennes sjukdomstillstånd och funktionsnedsättning har både praktisk och symbolisk betydelse. Eftersom hon var så krokryggig att hon inte kunde räta på sig, kan vi misstänka att hon förhindrades från normala sociala kontakter, då hon inte kunde möta andra människor ansikte till ansikte. Dessutom förhindrades hon i att ta del av andra roller som förväntades av en kvinna, såsom rollen i hushållet. Däremot var funktionsnedsättningen inte så svår att hon inte kunde röra sig eller fungera oberoende av andra. Hennes hållning symboliserar underdånighet, låg social status, skuld och ånger. Dessutom symboliserar hennes hållning den hållning som var vanlig för djur.⁴⁶ I vers 16 framkommer att det är Satan som hållit henne bunden dessa arton år:

Luk 13:16
ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ οὐσαν, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Denna berättelse verkar ge belägg för en situation där sjukdom kan orsakas av en ande som inte tar komplett kontroll över offret, utan i stället pålägger lidande. Det finns alltså en distinktion mellan att vara besatt och att vara plågad av en ande.⁴⁷ Jesus hade i detta tillfälle inget behov av att varken prata med eller kasta ut sjukdomsanden, utan nöjde sig blott med att bota sjukdomen (troligen *Spondylitis ancylopoietica*); kvinnan blev fri från sin svaghet, τῆς ἀσθενείας σου, dvs. inte fri från sin sjukdomsande! Det verkar inte heller som att orsaken till lidandet skulle ha med synd att göra, tvärtom var denna kvinna en **θυγατέρα Ἀβραάμ**, hon sågs i ett positivt ljus, en av Guds utvalda.⁴⁸

⁴⁵ McColl, Ascough, "Jesus and People with Disabilities", 6.

⁴⁶ McColl, Ascough, "Jesus and People with Disabilities", 6.

⁴⁷ Thomas, *Origins of Illness*, 223.

⁴⁸ Thomas, *Origins of Illness*, 223.

4 Orsaker till sjukdom, lidande och död i exemplet Jesus

4.1 Jesus bar på våra sjukdomar

I Matt, åttonde kapitlet, kom Jesus först ner för berget och botade en man med spetälska, efterföljt av hövitsmannens tjänare i Kapernaum som botades av förlamning, och sedan Peters svärmor som botades från sin feber. När kvällen kom framfördes många som var besatta av djävular som kastades ut av Jesus och han botade alla som var sjuka. I vers 17 skriver författaren till Matt att Jesus tog på sig, ἔλαβεν, våra svagheter, τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, och bar, ἐβάστασεν, sjukdomarna, τὰς νόσους:

Matt 8:17
ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος· αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.

Det verkade således enligt Matt inte bara vara så att Jesus botade sjukdomarna, utan att det även skulle förstås så att han tog på sig dessa och tog dem till sig, bar dem. Om man då går steget längre och extrapolerar detta tänkande kunde det betyda att Jesus också hade sjukdomar. I detta fall de sjukdomar som andra hade haft, exempelvis de sjukdomar som han botat i början av Matt 8. Vad var då orsaken till att Jesus fick ta på sig dessa sjukdomar? Etiologin till Jesus sjukdomar kan förstås utifrån den första delen av vers 17 i Matt 8:17 (det som var sagt genom profeten Jesaja), men även senare utifrån texten i Matt 26:54:

Matt 26:53–54
ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι ἄρτι πλείω δώδεκα λεγιῶνας ἀγγέλων; πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι;

Orsaken till Jesus sjukdom var att skrifterna (Jes 53:4–5) skulle uppfyllas:

Men det var våra sjukdomar han bar, våra plågor han led, när vi trodde att han blev straffad, slagen av Gud, förnedrad. Han blev pinad för våra brott, sargad för våra synder, han tuktades för att vi skulle helas, hans sår gav oss bot.⁴⁹

Således kan vi utröna att Jesus fick ta på sig sjukdomar, men inte bara sjukdomar utan också lidande, sargning och slag, ända till döden för våra överträdelsers och missgärningars skull, med andra ord för våra synders skull. Det kan debatteras om Jesaja 53:4–5 skall förstås

⁴⁹ *Bibel 2000.*

organiskt/köttsligt eller symboliskt/spirituellt. Kallas är inne på den rent köttsliga vägen i linje med mitt resonemang. Citat från Kallas:

When Jesus healed the sick and opened blind eyes he did not imply that this opened eye was the symbol of a blinded soul being illuminated. Instead, he said it was a blind eye being opened. [...] As he healed the sick the other words of Isaiah, of the one who was to take upon himself the infirmities and the diseases of the inflicted ones, were also fulfilled. It is only the later Church which has savagely ripped these passages out of their earliest setting and interpreted them in a purely internal spiritual sense.⁵⁰

Det var alltså våra synder som var orsaken till Jesus sjukdomar från första början. För att visa varför det var så viktigt med detta orsakssamband kan ett par verser från Luk 24 få tjäna som exempel. Planen var enligt Luk att syndernas förlåtelse skulle predikas efter Jesus död i Jesus namn bland alla folk:

Luk 24:46–47
καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι οὕτως γέγραπται παθεῖν τὸν χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν εἰς ἅφεςιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη. ἀρξάμενοι ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ

Sammanfattningsvis kan sägas att även Jesus fick ta på sig sjukdomar. Orsaken till de pålagda sjukdomarna var för att skrifterna skulle uppfyllas, skrifterna som avhandlade hur våra synder ledde till Jesus lidande. Egentligen kan man påstå att det är Gud som är den ultimata orsaken till Jesus lidande och sjukdomar då han tillåter hela spektaklet att genomföras!

4.2 Jesus ansågs vara besatt av Beelsebul

I Mark 3:22, Matt 12:24 och Luk 11:15 anklagas Jesus av sina motståndare. Jesus hade precis drivit ut en demon från en man som var dövstum. Fariséerna anklagade Jesus för att genom demonernas furste Beelsebul driva ut demonerna. Egentligen är berättelsen inte så enhetlig som återberättelsen ger skäl att vara. Evangelierna skiljer sig åt där det i den ena berättelsen var de skriftlärdar (Mark 3:22) som anklagade, i en annan fariséerna (Matt 12:24) och i en tredje får vi inte veta vem som anklagade (Luk 11:15). Skeendet just före anklagelsen skiljer sig också åt. Hos den ena synoptikern var den besatte både blind och stum (Matt), hos den andre var den besatte bara stum (Luk) och hos en tredje hade ingen specifik besatt föregått anklagelserna, men

⁵⁰ James Kallas, *The Significance of the Synoptic Miracles* (London: The Talbot Press, 1961), 81.

Jesus hade konverserat med flera orena andar och givit lärjungarna makt att kasta ut onda andar (Mark):

Matt 12:24	Mark 3:22	Luk 11:15
οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον· οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.	Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον ὅτι Βεελζεβούλ ἔχει καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.	τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια·

Var Jesus demonpåverkad? De som anklagade honom hade i alla fall misstanke om att han hade samröre med Βεελζεβούλ, och detta är alla synoptikerna överens om. Däremot finns det en avgörande skillnad mellan synoptikernas texter. Det är bara i Mark som det påstås att Jesus "hade" Beelsebul, Βεελζεβούλ ἔχει, varemot i de andra texterna i Matt och Luk beskrivs att Jesus mera anklagades för att med Beelsebul driva ut demonerna. Kan "ha Beelsebul" likställas med att vara "besatt av Beelsebul?" I så fall har synoptikerna olika synsätt på hur de anklagade såg på Jesus. I Mark ansågs Jesus vara besatt och i de övriga synoptikerna mera använda sig av demonerna, tog hjälp av dem. I Mark 3:30 ansågs han även ha en oren ande, πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

Det är inte bara de skriftlärda som verkar tycka att Jesus är besatt, även hans släktingar/vänner tycker att han "är vid sidan av sig själv," ἐξέστη (Mark 3:21), dvs. han var från sina sinnens fulla bruk. Det framkommer inte några upplysningar i Matt och Luk om hur Jesus anhöriga såg på hans tillstånd. Detta faktum understryker att författaren till Mark verkar ha en starkare bild än de övriga synoptikerna om hur denne såg på Jesus tillstånd i förhållande till hur människorna runt omkring upplevde honom:

Mark 3:21
καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη.

Således kan vi här se tecken till sjukdom, sinnesrubbing, hos Jesus så som upplevdes av människorna i hans närhet. De skriftlärde verkade tycka att sinnesrubbingen berodde på besattheten, varemot det inte står i texten vad de anhöriga trodde den berodde på. Det

framkommer dock i Mark 3:20 att det samlades så mycket folk hemma hos Jesus att han och hans lärjungar inte fick någon mat:

Mark 3:20
Καὶ ἔρχεται εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται πάλιν [ὁ] ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ ἄρτον φαγεῖν.

Kan det vara så enkelt att Jesus egentligen var helt utmattad efter mycket arbete och samtidigt utsvulten, utan tillgång till mat att det påverkade hans mående? Tidigare i Mark 3 framkommer att Jesus haft en väldigt händelserik tid: A) Botade en man med en förtvinad hand ständigt ifrågasatt av antagonisterna; B) Försökte dra sig undan till sjön men efterföljd av en stor folkmassa som ville tränga sig på och få hjälp, och han var tvungen att hoppa i en båt för att få lite ro; C) Botade trots detta många och hann prata med orena andar; D) Klättrade sedan upp på ett berg där han förordnade sina tolv lärjungar och gav dem order hur de skulle verka, även den ständige antagonisten Judas; E) När han väl kom hem församlades massvis med människor där och med dem antagonisterna, fariséer och skriftlärdar, som anklagade honom för att verka med Beelsebul. Tuff dag på jobbet kan man säga!

När Jesus anhöriga, hans moder och bröder, äntligen kommit fram och står vid dörren för att få tag på honom, frågar Jesus oväntat vem hans moder och bröder är. Inte undra på att anhöriga och antagonisterna tyckte han var vid sidan om sig själv!

Mark 3:33	Matt 12:48
καὶ ἀποκριθεὶς αὐτοῖς λέγει· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί [μου];	ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ λέγοντι αὐτῷ· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;

Sammanfattningsvis kan sägas att Jesus antagonister och hans anhöriga verkade misstänka att han inte mådde bra. Antagonisterna anklagade Jesus för att använda sig av demoner för att driva ut demoner, och när hans anhöriga kommer på besök för att hämta honom ”vet han inte vem de är”. Efter att ha jämfört synoptikerna verkar Markusversionen av händelsen dock inta en särställning i resonemanget. Dels förknippas Jesus strakare med Beelsebul i Mark, Βεελζεβούλ ἔχει, dels framkommer det att Jesus anhöriga tyckte Jesus var vid sidan om sig själv, ἐξέστη. Orsaken till att Jesus var sjuk kan ses från antagonisternas perspektiv som orsakad av demonernas furste, men kanske berodde hans tillstånd ännu mer på utmattning efter mycket

arbete på kort tid utan möjlighet att äta. Även om Johannesevangeliet inte ingår i min jämförelseanalys är det ändå intressant att dra en parallell mellan det som undersökts hos synoptikerna och det som står i Joh 10. Här verkar författaren till Johannesevangeliet ligga närmast versionen i Mark:

Joh 10:20
ἔλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν· δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε;

4.3 Jesus blev hånad, slagen och piskad

Under rättegångsprocessen hos översteprästen, efter rättegången hos Pilatus och hos soldaterna i Pretoriet, fick Jesus ta emot en enorm ansamling hån, slag med knytnävar, handflator och käpp, blev piskad och till sist det ultimata lidandet efter domen, korsfästelsen. Här har vi flera exempel på naturlig sjukdom, trauma hos Jesus, både fysiskt trauma och psykiskt trauma (hånandet genom spottandet, utklädningen, uppmaningarna etcetera). Det var ett fruktansvärt lidande, men slagen var i alla fall inte så hårda att Jesus bröt något ben: ”ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ γραφή πληρωθῆ· ὅστων οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ (Joh 19:36).” Här kommer några exempel på trauma som Jesus utsattes för från Matt. Hos översteprästen: ”Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν, οἱ δὲ ἐράπισαν λέγοντες· προφήτευσον ἡμῖν, χριστέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε; (Matt 26:67–68);” Hos Pilatus: ”τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῆ. (Matt 27:26);” Hos soldaterna i Pretoriet: ”καὶ ἐμπύσαντες εἰς αὐτὸν ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (Matt 27:30).”

Anmärkningsvärt är att vi inte får någon information i synoptikerna om hur Jesus mår, fysiskt eller psykiskt, från det att han ber att få koppen borttagen ifrån sig i Getsemane fram till att han utbrister att Gud har övergivit honom på korset; texterna gapar tomma. Det att Jesus fick hjälp av Simon från Kyrene att bära korset på väg till Golgata talar för att Jesus var helt slut. Det att han erbjuds dricka i samband med korsfästelsen strax innan han dör, talar för att han var törstig och dehydrerad. I Matt smakade han på vinet, men ville inte dricka det. Inte så konstigt kanske för i Matt var vinet blandat med galla, i Mark var vinet blandat med myrra och i Luk var vinet surt! Det var med andra ord inte något vin som hämtats från Systembolagets finare hyllor! Detta kan ses som ytterligare ett sätt att håna Jesus. I alla synoptikerna blev Jesus erbjuden surt vin precis innan han dog.

Det psykiska lidandet som Jesus fick genomgå speglas genom Jesus bön till Gud i Getsemane. Det rör sig om dödsångest. Hans själ var bedrövd ända till döden:

Matt 26:38	Mark 14:34
τότε λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου · μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.	καὶ λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου · μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε.

Alla synoptikerna illustrerar hur Jesus ber till sin fader om att låta bägaren passera honom om det är möjligt. Men likväl skulle skrifterna uppfyllas (Mark 14:49). Luk beskriver kanske allra bäst den ångest som Jesus upplevde: "καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήχετο· καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν (Luk 22:44)." Det framkommer väldigt tydligt i texten att han hade ångest, ἀγωνία, och samtidigt ett ackompanjerande psykosomatiskt symtom, ἰδρῶς. Att svetten droppade som blod, αἵματος, har säkert här ett mycket viktigt symboliskt värde. Jesus blod skulle utgjutas och den ångest Jesus upplevde var äkta dödsångest. Precis innan Jesus dör på korset verkar dödsångesten ha förvandlats till total uppgivenhet:

Matt 27:46	Mark 15:34
περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων· ἠλι ἠλι λεμα σαβαχθاني ; τοῦτ' ἔστιν· θεέ μου θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες ;	καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ· ελωι ελωι λεμα σαβαχθاني; ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον· ὁ θεός μου ὁ θεός μου, εἰς τί ἐγκατέλιπές με;

I detta kapitel om orsaker till sjukdomar har jag således visat att alla orsaker kan förenas i exemplet Jesus. Även om förhoppningen har varit att eftersträva en bild av den historiske Jesus, så har vi troligen här mest att göra med den synoptiske Jesus, dvs. den Jesus som författarna hade en bild av men förmodligen inte träffat. Om det ändå i viss mån skulle vara tal om en beskrivning av den historiske Jesus så ligger såklart texterna från Mark närmast tillhands eftersom dessa anses vara de första som skrevs.

5 Hur skiljer sig förståelsen om den sjuke individen mellan synoptikerna?

5.1 Jesus botar en lam man i Kapernaum

I Mark 2:1–12, Matt 9:1–8 och Luk 5:17–26 står det skrivet om den lame mannen som firades ner genom hustaket för att bli botad av Jesus. I korthet kan skeendet återberättas på följande vis: Jesus hade precis kommit tillbaka till Kapernaum och när folket hörde att han var hemma igen samlades många utanför huset där han bodde. Medan han förkunnade ordet för dem kom det en lam man i en säng som bars av flera män. Eftersom det var så mycket folk på platsen fick männen göra en öppning i taket och fira ner den lame mannen till Jesus den vägen. När Jesus såg deras tro sade han till den lame mannen att hans synder var förlåtna. Med i folksamlingen fanns skriftlärda som tänkte för sig själva att Jesus hädade. Det är ju bara Gud som kan förlåta synder! Jesus uppfattade deras tankar och konfronterade de skriftlärda med att han ville att de skulle veta att även människosonen har makten på jorden att förlåta synder. Han vände sig till den lame mannen och uppmanade honom att resa sig upp, ta sin säng och gå, och precis så blev det. Folksamlingen uppfylldes av häpnad och prisade Gud.

Denna berättelse visar på en man som var lam, ett tillstånd som inte i någon av dessa texter uppvisar påverkan från vare sig demoner eller änglar utan helt enkelt verkar komma från en naturlig orsak. Mannen var förlamad och hade förmodligen någon åkomma som påverkat ryggraden på länd-/bröstryggsnivå, paraplegi (förlamning i benen allena), eller en åkomma som skadat hjärnan eller ryggraden på nacknivå, tetraplegi (förlamning i alla fyra extremiteterna). Det framkommer inte heller om mannen hade en medfödd sjukdom eller om den var förvärvad:

Mark 2:3	Matt 9:2	Luk 5:18
Καὶ ἔρχονται φέροντες πρὸς αὐτὸν παραλυτικὸν αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων .	καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ· θάρσει, τέκνον , ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι.	καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι [αὐτὸν] ἐνώπιον αὐτοῦ.

Det finns några ledtrådar i texterna som kanske skulle kunna tala för att den lame var förlamad i alla extremiteterna. Det är kanske ingen tillfällighet att Mark omnämner att det var just τεσσάρων, fyra,⁵¹ som bar den lame mannen? Finns det här en anspelning på de fyra extremiteter som inte fungerade? I Luk var det ”några” som kom med den lame och i Matt bara ”kom de” med den lame utan att vi får veta hur många som bar honom.

Synoptikerna är dock alla väldigt tydliga med att framhäva Jesus befallning till den lame att han både skall ställa sig upp, ta sin säng och gå hem:

Mark 2:11	Matt 9:6	Luk 5:24
σοὶ λέγω, ἔγειρε ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.	ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας— τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ· ἐγερθεὶς ἄρον σου τὴν κλίνην καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.	ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐξουσίαν ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας— εἶπεν τῷ παραλελυμένῳ· σοὶ λέγω, ἔγειρε καὶ ἄρας τὸ κλινίδιόν σου πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.

Man kan till och med säga att de är övertydliga för vi får också bevittna att synoptikerna sedan återupprepar samma ordalag genom att uppmaningen efterföljdes av handling; den lame både ställer sig upp, tar sin säng och går hem. Varför kan detta ha betydelse? Om den lame mannen ställer sig upp används benen i första hand, men när han dessutom måste ta sin säng och bära den med sig innebär det att hans armar också måste fungera. Ville synoptikerna vara övertydliga och försäkra sig om att läsaren dels förstod vilket fantastiskt mirakel detta faktiskt var, dels tydliggöra att armarna också botades? Ett sätt att se på det kan vara att just i denna perikop förhöll sig författarna, exempelvis Mark, inte i linje med den så kallade Messias hemligheten. När det gällde helandet av denne man, skulle det inte hållas hemligt utan proklameras i all öppenhet.⁵²

I både Matt och Luk framkommer det tydligt att den lame mannen ligger ner på en κλίνης, bädd/säng/sjuksäng.⁵³ I Mark får vi reda på att han bärs in, men vi får inte reda på hur. Dock

⁵¹ Heikel, Fridrichsen. *Grekisk – Svensk Ordbok*.

⁵² Adele Y. Collins, *Mark: A Commentary* (Fortress: Minneapolis, 2007), 186.

⁵³ Heikel, Fridrichsen. *Grekisk – Svensk Ordbok*.

får vi senare i perikopen veta att det var en κράβαττον, en (lätt) tälsäng.⁵⁴ Kan skillnaden att vara på en κλίνης eller en κράβαττον förmedla något om hur synoptikerna graderar den lame mannens åkomma? I Luk används även en annan språklig form av κλίνης, en κλινίδιον. En κλινίδιον kan anses mindre vulgär än en κράβαττον.⁵⁵ Det kanske har betydelse för sammanhanget om man visste hur stor den lame mannen var? Jesus tilltalade mannen som τέκνον, barn, son⁵⁶ i Mark 2:4. Hade han tappat mycket muskelmassa och var liten och mager då förlamningen förhindrade honom att utöva fysisk aktivitet eller att skaffa sig mat? Dock verkade han ha fyra väldigt omtänksamma vänner som säkerligen sörjde för att han inte for allt för illa! Betydelsen av att kallas för barn kan nog inte heller ge oss ytterligare information om skillnaden mellan κλίνης och κράβαττον, då även Matt kallar honom för det samma. I Luk kallas han i stället för ἄνθρωπε, som kan betyda människa, man, son, barn, vän⁵⁷. I förhållande till sammanhanget har översättarna gått med vän.⁵⁸ I stället för att syfta på ett barn eller en individs storlek passar det kanske bäst, trots allt, att tolka τέκνον mer som ett allmänt ord på medlidsamhet med ömhetsbetygelse.⁵⁹

Vid ett första ögonkast verkar orsaken till mannens lamhet bero på hans synd. Jesus förlät mannens synd så att hans lamhet kunde botas. Men ett så tydligt samband framkommer kanske ändå inte riktigt. Jesus antydde att det var likgiltigt om han sade att mannen blev förlåten eller bad honom resa sig; är det Jesus säger här mindre viktigt men den underliggande tron mera avgörande? Tron var ju så stark på att Jesus kunde hela mannen att de desperat bröt upp taket, med tillhörande oväsen och nedfallande takrester, och firade ner honom mitt i händelsernas centrum! Eller är det precis som förmedlas i texterna, att det egentligen bara är Jesus som vill framhäva och tillkännage sin makt att förlåta synder, inte att mannen i det specifika fallet behöver förlåtas för att kunna botas? Det är mycket troligt att Jesus här drar till sig uppmärksamheten med att hela, men att baktanken hela tiden varit att framhäva den övergripande gospeln, dvs. att påvisa Guds rike, ”The Kingdom of God.”⁶⁰

Det föreligger också en viss osäkerhet om den lame mannens tro i det hela taget för Jesus adresserar till deras tro, αὐτῶν, i Mark 2:5. Var den lame inkluderad i αὐτῶν eller var det just

⁵⁴ Heikel, Fridrichsen. *Grekisk – Svensk Ordbok*.

⁵⁵ François Bovon, *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke* (Fortress: Minneapolis, 2002–2013), 179.

⁵⁶ Heikel, Fridrichsen. *Grekisk – Svensk Ordbok*.

⁵⁷ Heikel, Fridrichsen. *Grekisk – Svensk Ordbok*.

⁵⁸ Peisker. *Evangeliesynops*.

⁵⁹ Thomas, *Origins of Illness*, 138.

⁶⁰ Craig S. Keener, *A Commentary on the Gospel of Matthew* (Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1999), 289.

problemet, att han inte hade någon tro? Han hade gett upp hoppet pga. den eländiga livskvaliteten som paralyseringen medförde. Var det hans synd som gav honom förlamningen från första början, eller hade han börjat synda eftersom han hade det så risigt och inte ville tro att det fanns en Gud? Något som kan ha betydelse är om den lame mannen blev botad precis i det ögonblicket som Jesus förlät honom, eller först då Jesus uppmanade honom att resa sig? Den lame kanske inte vågade röra sig förrän Jesus faktiskt uppmanade honom till det. Thomas kommer fram till, i sin sammanfattning av perikopen i Mark⁶¹ och Matt⁶², att det inte föreligger någon explicit förbindelse mellan mannens synd och hans paralytiska tillstånd. Han påpekar dock också på att det finns andra forskare som ser en stark förbindelse mellan denne mans synd och hans specifika sjukdom, och andra som ser en generell koppling mellan synd och sjukdom.⁶³

Bankhead har framlagt en hypotes som inte bara tar förgivet att den lame mannens ben och armar var obrukbara, men även att han skulle vara kognitivt skadad.⁶⁴ Med andra ord hade han inte bara ett uppenbart fysiskt funktionshinder men också ett intellektuellt funktionshinder. Han hade kanske drabbats av en stroke och därför fått problem med impressiv och/eller expressiv afasi utöver den ackompanjerande skadan i extremiteterna. Det skulle kunna förklara en del av tolkningssvårigheterna i perikopen. Om mannens hjärna inte klarade av att tro på egen hand pga. skadorna efter en blodpropp eller blödning i hjärnan, förklarar det varför det var viktigt att det var vännernas tro som blev avgörande.⁶⁵ Det kan också förklara varför han inte gjorde någon ansats till att resa sig upp när hans synder blev förlåtna. Om han blivit helad från sin sjukdom i samma ögonblick som han blev förlåten hade han plötsligt fått förmågan att förstå att kroppen var brukbar och säkerligen använt den! Men nu reste han sig först upp i det andra skedet när Jesus uppmanade honom att göra så, något som tyder på att mannen först fick sitt mirakel vid denna tidpunkt.⁶⁶ Bankhead visar också på att ordet ἄνορωπε i Luk kan vara ett sätt för evangelisten att framhäva mannens mänsklighet till trots för hans väldiga funktionsnedsättning.⁶⁷ Dessutom framkommer ett ordval i Luk 5:26 som inte förekommer på andra ställen i hela Nya testamentet – παράδοξα = förunderliga ting.⁶⁸ Om mannen enbart varit lam, en rätt vanlig åkomma, varför skulle Luk använt ett så ovanligt och starkt ord i detta

⁶¹ Thomas, *Origins of Illness*, 146.

⁶² Thomas, *Origins of Illness*, 174.

⁶³ Thomas, *Origins of Illness*, 139.

⁶⁴ Bankhead. "The Dual Impairments", 267.

⁶⁵ Bankhead. "The Dual Impairments", 274.

⁶⁶ Bankhead. "The Dual Impairments", 278.

⁶⁷ Bankhead. "The Dual Impairments", 277.

⁶⁸ Heikel, Fridrichsen. *Grekisk – Svensk Ordbok*, 164.

sammanhang? Om mannen däremot också var intellektuellt inkapabel, exempelvis att han inte kunnat prata men nu kunde det, skulle den samlade bilden av miraklet kanske kunna lyfta folkhopens uttryck till en helt annan nivå av häpnad.⁶⁹

Sammanfattningsvis kan vi utröna från den här perikopen att orsaken till mannens lamhet hos alla synoptikerna i allt att döma verkar vara en naturlig fysisk åkomma. Dock skiljer det sig något mellan synoptikerna i beskrivningen om vad mannen låg på som kan ge några funderingar kring mannens grundsjukdom. Det föreligger i alla synoptikernas texter osäkert kring om åkomman i sin tur berodde på mannens synd, men man kan i alla fall konstatera att synd och lidande är nära relaterade varandra.⁷⁰

5.2 Jairos dotter

Jairos, en synagogföreståndare, kom till Jesus och bad honom följa med honom hem då han hade en dotter som var döende. När de kom fram gick Jesus in med Petrus, Johannes, Jakob och hennes föräldrar. Allt folket på plats grät och klagade. Jesus förklarade för dem att flickan inte var död utan sov och möttes av hånskratt. Han tog hennes hand och bad henne stiga upp. Hennes ande återvände och hon reste sig genast upp:

Matt 9:18	Mark 5:22–23	Luk 8:41–42
<p>Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων εἰς ἔλθων προσεκύνει αὐτῷ λέγων ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλ’ ἐλθὼν ἐπίθεσ τὴν χειρὰ σου ἐπ’ αὐτήν, καὶ ζήσεται.</p>	<p>Καὶ ἔρχεται εἰς τῶν ἀρχισυναγῶγων, ὀνόματι Ἰαῖρος, καὶ ἰδὼν αὐτὸν πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν πολλὰ λέγων ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει, ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῆς τὰς χεῖρας αὐτῆ ἵνα σωθῆ καὶ ζήσῃ.</p>	<p>καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνὴρ ὃ ὄνομα Ἰαῖρος καὶ οὗτος ἀρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν, καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας [τοῦ] Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὅτι θυγάτηρ μονογενῆς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα καὶ αὐτὴ ἀπέθνησκεν.</p>

⁶⁹ Bankhead. "The Dual Impairments", 279.

⁷⁰ Bovon, *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke*, 184.

Matt hanterar denna berättelse väldigt kortfattat jämfört med de övriga synoptikerna. Dessutom behandlar Matt slutet på perikopen på ett helt annorlunda sätt. I Matt spreds ryktet om vad som hade hänt genom hela regionen. Helt diametralt motsatt hanterar Mark och Luk finalen, som i stället beskriver hur Jesus förbjöd att någon skulle få veta något. Tydligt visste dessa författare något som författaren till Matt inte visste om eller inte ville förmedla. Var det något som behövde mörkläggas? Det kan också tänkas att hemlighetsmakeriet bara var ett stilistiskt sätt från författarnas sida att uttrycka respekt och vördnad för den ödmjukhet som helaren, Jesus, utvisade, en person som inte ställde några krav på kändisskap eller ersättning.⁷¹ Det framkommer också endast i Mark och Luk att hon skulle ges något att äta. I Matt får man inte heller veta vad synagogföreståndaren heter och i Matt är flickan redan död när Jesus får förfrågan om att hjälpa. Det var tyvärr vanligt att barn i de fattigare delarna av romarriket som hade överlevt födseln inte levde längre än till mitt i tonåren. Ungefär hälften av alla barn var vid det laget redan döda.⁷² Endast i Luk står det att flickans ande kom tillbaka när Jesus uppväckte henne från det döda:

Mark 5:43	Luk 8:55–56
καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ ἵνα μηδεὶς γνοῖ τοῦτο, καὶ εἶπεν δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.	καὶ ἐπέστρεψεν τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ ἀνέστη παραχρῆμα καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν. καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

Varför behövde dottern äta efter hon uppväcktes från det döda? Var det så att hon var mager efter längre tids sjukdom? Hur var allmäntillståndet egentligen? Eller var det kanske mera eftersom författaren till evangeliet ville att läsaren skulle förstå att det var en riktig människa som väcktes till liv, inte bara en ande.⁷³ I så fall är det samma tanke som när Jesus återvände till de sina efter uppståndelsen från de döda, då han också frågade efter mat, ”ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; (Luk 24:41).” Egentligen är det heller inte så märkvärdigt för han hade varit död i tre dygn och borde vara rätt hungrig! Eller så kanske han inte var hungrig trots allt då hans kropp var död medan hans ande levde vidare, men han saknade kanske smaken av lite knaprig stekt

⁷¹ Bovon, *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke*, 341.

⁷² Keener, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, 304.

⁷³ Collins, *Mark: A Commentary*, 277.

fisk helt enkelt! Judarna trodde att när en person dör och anden lämnar kroppen så förvinner inte anden helt utan håller sig i kroppens närhet i upp till tre dygn innan den är borta för evigt.⁷⁴ Det finns flera olika teorier som postulerats om dotterns förmodade död. Exempelvis har det spekulerats i att dottern låg i koma och egentligen aldrig dog.⁷⁵

Det kan också vara så att dotterns ålder på 12 år, δώδεκα (står bara i den lukanska texten), skulle kunna relateras till kvinnan med blödningar som hade lidit av sitt tillstånd i tolv år.⁷⁶ Hade flickan kanske precis börjat menstruera men hade stora blödningar, *menometrorragi*, resulterande i järnbristanemi? Symboliken här är slående. En annan fundering kan vara om dottern led av någon specifik sjukdom som skulle ha med aptitlöshet att göra. *Anorexia nervosa*, en psykisk sjukdom, kan vara en möjlighet. I så fall skulle symboliken närmare vara den motsatta jämfört med kvinna med blödningarna, där anorexin i stället ledde till att flickan inte hade menstruation alls, *amenorrhé*, pga. att undervikten hämmade hypotalamus i hjärnan. I så fall kanske texterna vill visa att Jesus är så kapabel att han kan stoppa blödning hos den ena och starta en blödning hos den andra på kort tid! Med andra ord kan man påstå att ekvationen är reversibel, $A + B \rightleftharpoons C + D$:

Den menometrorragiska kvinnan (A) + Den blödningsstoppande Jesus (B) $\rightleftharpoons$ Den amenorreiska kvinnan/flickan (C) + Den blödningsstartande Jesus (D)

Anorexia kan också leda till anemi pga. järnbrist eller B12-brist, då intaget av näringsämnen är lågt. Det kan nog inte ha varit så lätt att leva upp till idealet att vara en synagogföreståndares dotter med alla de krav det ställde på den mognande flickans förväntade utseende och förhåvanden.⁷⁷ Var det detta som skulle mörkläggas kanske? Var det därför som Matt inte tog med föreståndarens namn i sin text mån tro?

Varför var det Jesus som fick ta initiativet och be om att dottern skulle få mat? Kunde inte Jairos eller hans fru ombesörja det? De hade säkerligen sett hur mager och hungrig hon var. Man kan misstänka att det var dottern som stod för att ta fram och kanske till och med laga till maten, och nu när hon blev upprest från det döda var det självklart att hon kunde fullfölja sina göromål i köket. Jesus ord kom nog väldigt lägligt till den här familjen! Likheten med botandet av Petrus

⁷⁴ Bovon, *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke*, 340.

⁷⁵ Arie W. Zwiep, "Jairus, His Daughter and the Haemorrhaging Woman (Mk 5.21-43; Mt. 9.18-26; Lk. 8.40-56): Research Survey of a Gospel Story about People in Distress," *Currents in Biblical Research* 13 (2015), 357.

⁷⁶ Barbara Baert, Liesbet Kusters, Emma Sidgwick, "An Issue of Blood: The Healing of the Woman with the Haemorrhage (Mark 5.24B-34; Luke 8.42B-48; Matthew 9.19-22) in Early Medieval Visual Culture," *J Relig Health* 51 (2012): 663-681.

⁷⁷ Zwiep, "Jairus, His Daughter and the Haemorrhaging Woman," 373.

svärmor i Mark 1:31 är slående: ”Han gick fram till henne, tog hennes hand och reste henne upp. Och febern lämnade henne, och hon passade upp dem”, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

Sammanfattningsvis kan sägas att orsaken till flickans sjukdom i denna perikop av allt att döma var en naturlig sådan. Flickan hade varit så pass sjuk att hon behövde få i sig mat och att det var viktigt att demonstrera att flickan kom tillbaka helt som människa och inte bara som en ande. Jag har gjort en hel del spekulativa antaganden om vilken sjukdom flickan kan ha tänkts lida av.

5.3 Den besatte och svinhjorden

I Mark 5:1–20, Matt 8:28–34 och Luk 8:26–39 står det skrivet om den besatte mannen vars orena andar Jesus skickade in i en svinjord. Perikopen kan kort återberättas på följande sätt: Jesus hade precis kommit över sjön när han möttes av en man som kom från gravarna där han höll till. Han var besatt. Han var omöjlig att hålla fångslad. Han slet sönder bojorna och ingen kunde få bukt med honom. När han såg Jesus undrade han vad Jesus ville med honom och bad honom att inte plåga honom. Vid närmare konversation mellan Jesus och mannen, visade det sig att mannen hette Legion för det var många orena andar i honom. De bad Jesus att få lov att fara in i en svinjord, vilket skedde och ledde till att hela hjorden sprang rakt ner i sjön och dog. Detta drog till sig uppmärksamhet och svinvaktarna förde med sig folk från staden som fick se mannen med de orena andarna sitta påklädd och i sitt rätta sinne. Då bad de Jesus lämna området.

I historien om den besatte och svinhjorden är det uppenbart att orsaken till mannens lidande är andar/demoner. Dock skiljer sig synoptikerna emellan när det gäller antalet individer som var drabbade:

Mark 5:2	Matt 8:28	Luk 8:27
καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ πλοίου εὐθὺς ὑπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ,	Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.	ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν ὑπήντησεν ἄνθρωπος τῆς πόλεως ἔχων δαιμόνια καὶ χρόνῳ ἰκανῷ οὐκ ἐνεδύσατο ἱμάτιον καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν.

I Matt är det två besatta, δύο δαιμονιζόμενοι, som kommer emot Jesus, varemot det rör sig om en man, ἄνθρωπος, respektive ἀνὴρ, som kommer emot honom i Mark och Luk. Det är ett typiskt stilistiskt drag av Matt att dubblera antalet demoner, ett drag som han även använder sig av i andra perikoper. Det har spekulerats i om orsaken till detta är att det kan vara nödvändigt att ha två vittnen för att uppfylla judisk lag.⁷⁸ Matt är betydlig mera fåordig än de två andra synoptikerna, och egentligen får vi inte reda på så mycket om de besatta mer än att de var just besatta, δαιμονιζόμενοι, och mycket våldsamma/farliga, χαλεποὶ λίαν. Således kan vi inte när vi läser Matt veta med säkerhet om de besatta var sjuka/skadade i kropp eller sinne av de demoner, δαίμονες, som besatte dem. I motsättning till Matt så utvecklar Mark och Luk texten betydligt mer, och vi får lära känna både den drabbade och de som besätter. I Mark är det främst orena andar, πνεύματι ἀκαθάρτῳ, snarare än demoner som besätter, även om det framkommer senare att mannen kallas för τὸν δαιμονιζόμενον, som kan anspela på demonpåverkan. I Luk figurerar både orena andar och demoner om vartannat. Vi får också reda på att besättaren i både Mark och Luk heter Legion, λεγιών, eftersom det egentligen rörde sig om många:

Mark 5:15	Luk 8:35
καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ θεωροῦσιν τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα , τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγιῶνα , καὶ ἐφοβήθησαν.	ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξῆλθεν ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν.

För det första är det tydligt att den besattes sinne var påverkat av de orena andarna/demonerna för när de hade drivits ut från mannen var han åter vid sina sinnen, σωφρονοῦντα. Det känns närliggande att anta att andarna på något sätt gjorde individen psykiskt sjuk ("sinnessjuk" i ordets rätta bemärkelse), då denne under andarnas påverkan gjorde tokiga saker.⁷⁹ För det andra verkade han vara mycket våldsam och aggressiv både fysiskt och verbalt, inte ens bojor och kedjor kunde hålla honom. Han var naken och bodde öde ute vid gravar och på berget. Att vara klädd och ha ett ställe att bo i är två grundläggande mänskliga karakteristika, och att vara utan dessa och samtidigt uppehålla sig vid gravar, visar på hur långt ifrån en människa och hur långt ifrån Gud denna man verkligen var.⁸⁰ Det föreligger en viktig skillnad mellan synoptikerna i

⁷⁸ Keener, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, 282.

⁷⁹ Collins, *Mark: A Commentary*, 267.

⁸⁰ Bovon, *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke*, 327.

den här perikopen; det är bara i Mark 5:5 som vi får reda på att individen faktiskt kom till skada. I de andra evangelierna kanske det är underförstått att ett sådant våldsamt och ohälsosamt leverne leder till sjukdom/skada, men det står inte direkt i texten:

Mark 5:5
καὶ διὰ παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.

Det framkommer att individen slog/sargade sig med stenar, κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις. Man kan riktigt se framför sig hur mycket blåmärken och sår individen hade från av att konstant skada sig med hårda, vassa stenar. Detta beteende styrker också misstanken om att de onda andarna gjorde individen psykiskt sjuk, då psykisk sjukdom i vissa fall leder den drabbade att skada sig själv (ofta skära sig själv på exempelvis armarna) för att öka den fysiska smärtan i hopp om att det dämpar och övervinner det psykiska lidandet. Dessutom kan självförvållad skada på kroppen framhäva sjukdom bättre än psykiskt lidande, som inte alltid framkommer så tydligt för andra. Ytterligare en parallell kan dras med berättelsen om Elia och Baalprofeterna på berget Karmel i 1 Kung 18:28: ”De ropade ännu högre och sargade sig med knivar och spjut som de brukade, så att blodet flöt.” Här ser man hur Baalprofeterna skär sig för att få hjälp av Baal eller kanske ur frustration över att de inte får hans hjälp.⁸¹ Det finns en tydlig likhet i beteendet att skära sig mellan Baalprofeterna och λεγιών.

Sammanfattningsvis kan man säga att orsaken till sjukdom i perikopen om den besatte och svinhjorden var en besatthet av många orena andar/demoner vid namn Legion som påverkade den drabbade individen i den grad att denne blev sinnessjuk och förvärvade ett självskadebeteende. Orsaken till individens sjukdom är tydlig hos alla synoptikerna, men det är endast i Mark och Luk som vi säkert får reda på att sinnet var påverkat, och endast i Mark där vi får insikt i sinnessjukdomens fulla påverkan på individens fysiska tillstånd.

5.4 Petrus svärmor

I den här perikopen helar Jesus Petrus svärmor från feber. Perikopen är kort och all information ryms inom två verser i alla synoptikerna. Jesus kommer från synagogan till Petrus hus. Då

⁸¹ Armando R.C., Acquaroli, ”One Fight on Two Mountains: 1 Kings 18,20-40 Re-read in the Light of Ex 32,” *Salmanticensis* 68 (2021): 65–81.

berättar de för honom att Petrus svärmor ligger sjuk med feber. Jesus går in och rör vid henne och febern lämnar henne. Sedan betjänar hon dem:

Matt 8:14–15	Mark 1:30–31	Luk 4:38–39
Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν· καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ.	ἢ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα, καὶ εὐθὺς λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν κρατήσας τῆς χειρὸς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.	Ἀναστάς δὲ ἀπὸ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος. πενθερὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς. καὶ ἐπιστάς ἐπάνω αὐτῆς ἐπετίμησεν τῷ πυρετῷ καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.

Matt och Mark är väldigt lika varandra. Orsaken till att svärmodern är dålig verkar vara av helt naturlig grund, nämligen feber. Vilken sjukdom som orsakar febern framkommer inte. I båda perikoperna rör Jesus vid svärmoderns hand och hon blir frisk. Det att Jesus rör vid hennes hand berättar något om hur han känner för den allmänna rädslan att röra vid någon som har feber.⁸² Luk skiljer sig dock åt på flera punkter. Först och främst rör det sig om en svår, *μεγάλω*, feber i Luk,⁸³ varemot det endast rör sig om feber hos de andra synoptikerna. I Luk är svärmodern också ansatt/plågad, *συνεχομένη*, av febern, varemot i Matt och Mark ligger hon med feber. Det finns skäl att tro att febern i Luk berodde på en demon eftersom svärmodern var plågad (= besatt?) av febern. Dessutom nöjer sig Jesus inte bara med att lägga sin hand på henne eller ta henne vid handen i Luk, utan han står över, *ἐπάνω*, henne och närmast beordrar/tillrättavisar, *ἐπετίμησεν*, febern att lämna henne. Likheten med en exorcism är slående. Sammanfattningsvis kan sägas att författaren till Lukas hanterar febern som något ont som närmast kastas ut ur kvinnan, varemot i de andra synoptikerna blir febern mera sedd som en sjukdom som botas. Dock är Collins inne på demonspåret även i Mark:

⁸² Keener, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, 271.

⁸³ Bovon, *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke*, 163.

The description of the event of healing itself is “And the fever left her” (καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός). This formulation suggests that the fever is an entity that can enter and leave a human body, like an unclean spirit or a demon. It thus creates an affinity between this example of an account of a healing and the typical account of an exorcism.⁸⁴

5.5 Den epileptiske sonen med en stum ande

En fader hade en son som var besatt av en ande. Han tog med sin son till Jesus eftersom lärjungarna inte kunde bota honom. Fadern berättade att anden hade kontroll över sonen och när anden fick fatt i honom, slet den och ryckte honom och han började skrika och fick fradga om munnen. När sonen presenterades för Jesus upprepade detta beteende sig och Jesus beordrade anden att lämna sonen. Anden kom ut ur sonen och han blev frisk:

Matt 17:15	Mark 9:17	Luk 9:39
καὶ λέγων· κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.	Καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου· διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σέ, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον .	καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν καὶ ἐξαίφνης κράζει καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ’ αὐτοῦ συντριβὸν αὐτόν·

I denna perikop finns flera likheter men också flera olikheter mellan synoptikerna. Hos dem alla presenteras orsaken till sonens sjukdom som en demonbesatthet, i alla fall utifrån Jesus perspektiv när han kastar ut demonen. Ingen av synoptikerna lägger heller lock på hur våldsamma besvären var som sonen hade. Besvären kan liknas vid ett epileptiskt kloniskt toniskt anfall och det föreligger en stor enighet bland forskare att det här rör sig om någon form av epilepsi.⁸⁵ Epilepsi är en väldigt kryptisk sjukdom och under antiken trodde man att medvetlöshet betydde att den som drabbats hade krafter som övergick andra människors dito.⁸⁶

Man kan undra sig över på vilket sätt demonen inte tillät sonen att tala, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον. Var det så att demonen inte ville tala? Eller var det demonen som orsakade att sonen inte kunde tala? Eller var det kanske just när sonen hade sina epileptiska anfall som han inte kunde tala? I alla fall så var hans förmåga att tala antingen permanent eller intermittent hämmad.⁸⁷ Den

⁸⁴ Collins, *Mark: A Commentary*, 174.

⁸⁵ Thomas, *Origins of Illness*, 150.

⁸⁶ Bovon, *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke*, 388.

⁸⁷ Thomas, *Origins of Illness*, 150.

största skillnaden verkar vara hur fadern förstår sonens situation och Jesus förståelse av dito. I alla texterna får vi ett förtydligande när fadern sagt sitt. I Mark plågas sonen enligt fadern av en stum ande, πνεῦμα ἄλαλον. När Jesus sedan tilltalar anden är den både stum och döv, τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα. I Luk är det enligt fadern kort och gott en ande, πνεῦμα, som tar tag i sonen. Senare i perikopen får vi reda på att det både rör sig om en ond ande, τὸ δαιμόνιον, och en oren ande, τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ. Det framkommer inte i Luk att anden skulle vara stum eller döv.

Faderns förståelse av grundåkomman i Matt skiljer sig allra mest. Han presenterar sin son som varande månadsrasande, σεληνιάζεται.⁸⁸ Kan det tänkas att fadern hade en åkomma i åtanke som ansågs kunna påverkas av månskiftena? Citat från Wilkinson:

It is possible that the father by his use of the word σεληνιάζω in Mt 17:15 meant to imply that the fits came every month, but we cannot be certain of this since the word probably embodies a superstition rather than an accurate observation.⁸⁹

Vissa folkslag associerade epilepsi med månens kraft.⁹⁰ Skulle begreppet kunna förstås som en psykisk sjukdom, ”lunatic” (King James), eller kanske en naturlig sjukdom som fallandesjuka/epilepsi orsakad av en demon?⁹¹ Jesus hanterade dock fallet på liknade vis som i de andra synoptikerna, och en ond ande, δαιμόνιον, för ut ur sonen. Detta talar således för att σεληνιάζεται var en form av demonpåverkan som skulle drivas ut. Å andra sidan förekommer både σεληνιάζεται och δαιμονιζομένους som två särskilda entiteter i Matt 4:24, vilket då skulle betyda att det ändå kunde rör sig om olika orsaker till sjukdom:

Matt 4:24
Καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους [καὶ] δαιμονιζομένους καὶ σεληνιαζομένους καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

5.6 Jesus botar en förvissnad hand

Jesus kommer in i en synagoga under sabbaten och finner en man med en förtvinad hand. De som är församlade där väntar med spänning på om Jesus vill hela mannen, så de har något att anklaga honom för. Jesus tillkallar sig den drabbade mannen och frågar församlingen om det är

⁸⁸ Heikel, Fridrichsen. *Grekisk – Svensk Ordbok*, 201.

⁸⁹ John Wilkinson, ”Case of the Epileptic Boy,” *The Expository Times* 79 (1967): 39–42.

⁹⁰ Collins, *Mark: A Commentary*, 436.

⁹¹ Keener, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, 441.

lovligt att göra gott eller ont på sabbaten. Församlingen tiger och Jesus är bedrövad över deras inställning till situationen. Han ber mannen med den förtvinade handen att räcka fram den och handen blir botad:

Matt 12:10	Mark 3:1	Luk 6:6
καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος χειρὰ ἔχων ξηράν .	Καὶ εἰσῆλθεν πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν. καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χειρὰ.	Ἐγένετο δὲ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ διδάσκειν. καὶ ἦν ἄνθρωπος ἐκεῖ καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἢ δεξιὰ ἦν ξηρά .

I Matt får vi inte reda på så mycket mer än att handen är förtvinad, χειρὰ ἔχων ξηράν. Vad som orsakat förtvinningen framkommer inte hos någon av synoptikerna. Det förefaller som att det rör sig om en naturlig orsak då inget annat specificeras. Kan mannen ha haft en stroke med förlamning av armen som lett till atrofi av musklerna? I så fall rör det sig om en paralyt.⁹² Eftersom det inte står något om förlamning kanske det snarare rör sig om någon annan nerv- eller muskelsjukdom som exempelvis *Amyotrofisk lateral skleros* som kan orsaka asymmetriska atrofier i armarna. I Matt och Mark vet vi inte vilken hand det var som Jesus helade, men detta får vi intressant nog reda på i Luk. Mannens högra hand, ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἢ δεξιὰ ἦν ξηρά, var förtvinad. Tydligt var det viktigt för Luk att få fram att det var just den högra handen och inte den vänstra som blev botad. Man må anta att det på denna tid förhöll sig som idag att de flesta var högerhänta. Om mannens dominant hand var helt eller delvis oanvändbar kunde han således inte arbeta på samma villkor som andra, och det var förmodligen ett stort dilemma för mannen. Enligt traditionen var mannen stenhuggare.⁹³ Således var det kanske inte bara sjukdomen i sig som Lukasförfattaren vill framhäva som ett problem, utan även att sjukdomsutvecklingen ledde till funktions- och aktivitetsnedsättning. För mannen med den förtvinade handen var det kanske "sabbat" varje dag, han kunde ju inte jobba någon dag i veckan. Detta ökar det symboliska värdet i botandet av handen just på sabbaten i Luk. I Mark får vi ytterligare en liten ledtråd till hur länge mannen med den förtvinade handen varit sjuk,

⁹² Bovon, *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke*, 203.

⁹³ McColl, Ascough, "Jesus and People with Disabilities", 5.

ἐξηραμμένην. Denna formulering kan tyda på att mannen led av ett kroniskt tillstånd som gjorde att han inte hade haft möjlighet att medverka i samhällets aktiviteter på länge.

5.7 En man med spetälska

I denna perikop berättas historien om en spetälsk som kom till Jesus. Han föll ner på knä och bad Jesus att bota honom, närmare bestämt göra honom ren. Jesus rörde vid den spetälske och denne botades:

Matt 8:2	Mark 1:40	Luk 5:12
καὶ ἰδοὺ λεπρός προσελθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι .	Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρός παρακαλῶν αὐτὸν [καὶ γονυπετῶν] καὶ λέγων αὐτῷ ὅτι ἐὰν θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι .	Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων καὶ ἰδοὺ άνηρ πλήρης λέπρας · ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδεήθη αὐτοῦ λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι .

Händelseförloppet i alla synoptikerna är här väldigt lika. Det finns dock en olikhet som är värd att nämna som ger ytterligare ledtrådar till den spetälskes situation. I Matt och Mark får vi reda på att det kommer, kort och gott, en spetälsk, *λεπρός*, till Jesus. Det framstår inte hur omfattande spetälskan var. Det får vi å andra sidan reda på hos Luk. Här läser vi att det var en man ”full av lepra”, *άνηρ πλήρης λέπρας*, som kom till Jesus. Är det så att Luk vet mer om hur utbredd den spetälskes sjukdom var än de andra två synoptikerna? Dessutom är det mer emotion kopplad till den spetälske än till Jesus i Luk. Den spetälske faller på sitt ansikte. Det att den spetälske kommer till Jesus och önskar bli ren, *καθαρίσαι*, snarare än att bli botad, säger mycket om vilken utsatt situation den spetälske befann sig i. De som var offer till spetälskan behandlades med förnedring och censur, exempelvis fick de inte gå in i templet. I ett samhälle där människor var beroende av varandra för att överleva var de spetälska utan sociala nätverk. Det är denna kontext man får ha i åtanke och som gör det så speciellt när Jesus var villig att vara nära den spetälske och till och med röra vid denne.⁹⁴

⁹⁴ McColl, Ascough, ”Jesus and People with Disabilities”, 3; Keener, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, 261.

6 Sammanfattning och diskussion

6.1 Sammanfattning

I denna uppsats har jag studerat synoptikerna och svarat på tre problemfrågeställningar: Vad finns det för orsaker till sjukdom, vad vet vi om den sjuke individen och hur skiljer sig förståelsen synoptikerna emellan?

6.1.1 Vad finns det för orsaker till sjukdom hos synoptikerna?

Jag har i denna uppsats visat att det hos synoptikerna finns främst tre orsaker till sjukdom: A) Naturliga orsaker, som exempelvis medfödda eller förvärvade orsaker till sjukdomar och skador, dvs. det är orsaker som hänger ihop med kroppens sårbarhet/utsatthet såsom vi skulle förstå orsaker till sjukdomar idag. Ett exempel är de sjukdomar som Johannes döparen fick höra om från fängelset, dvs. flertalet sjukdomar rabblas upp men det finns inget som säger att sjukdomarna skulle ha någon annan genes än en naturlig sådan (Luk 7:22); B) Sjukdomar/lidande orsakade av änglar, exempelvis när ängeln Gabriel såg till att Sakarias blev stum (Luk 1:20); C) Sjukdomar/lidande orsakade av demoner/onda andar, exempelvis när en kananeisk kvinnas dotter plågades av en ond ande (Matt 15:22).

Jag har också visat att det går att illustrera de tre olika orsakerna till sjukdom och lidande med exemplet Jesus: A) Han bar på våra sjukdomar (Matt 8:17), fick rejält med prygel (slag, piskning och korsfästelse) och fick utstå psykiskt lidande i form av ångest (Luk 22:44); B) Det var Guds plan att Jesus skulle lida och dö; C) Han ansågs vara besatt av Beelsebul (Mark 3:22) och var vid sidan om sig själv (Mark 3:21).

6.1.2 Vad vet vi om den sjuke individen?

Studierna av synoptikerna har lett till flera intressanta iakttagelser. I Mark 2:1–12, Matt 9:1–8 och Luk 5:17–26, om den lame mannen i Kapernaum som firades ner genom hustaket för att bli botad av Jesus, finns det indicier på att mannen led av en kognitiv skada och förlamning i alla extremiteter snarare än bara i benen. Det finns inga bevis i texten på att orsaken till mannens förlamning skulle bero på annat än en rent naturlig orsak, vad den än må vara. Det går också att finna argument för ytterligare orsakssamband; var mannens lamhet i sin tur en konsekvens av hans synd?

I perikopen om Jairos dotter som väcktes från det döda av Jesus, var orsaken till flickans sjukdom av allt att döma en naturlig sådan. Hon var så pass sjuk att hon behövde näring, och det var kanske viktigt att demonstrera att flickan kom tillbaka helt som människa och inte bara som en ande. Det kan spekuleras en hel del om vilken sjukdom flickan egentligen led av.

I Mark 5:1–20, Matt 8:28–34 och Luk 8:26–39, om den besatte mannen vars orena andar Jesus skickade in i en svinjord, är det uppenbart att orsaken till mannens lidande är orena andar/demoner. Dessa påverkade mannen i den grad att denne blev sinnessjuk och utvecklade ett självskadebeteende.

I Matt 8:14–15, Mark 1:30–31 och Luk 4:38–39, perikopen om Petrus svärmor, framkommer att hon hade feber, men vilken sjukdom som ligger bakom febern är oviss. Det står inte beskrivet i perikoperna att febern skulle ha orsakats av något annat än en naturlig orsak, men Lukasversionens beskrivning av händelseförloppet kan förmedla viss osäkerhet avseende detta.

I Matt 17:14–20, Mark 9:14–29 och Luk 9:37–43 led sonen troligen av epilepsi. Utifrån hur texterna beskriver det, var den primära orsaken till epilepsin en ande som slet och ryckte i honom.

I Matt 12:9–14, Mark 3.1–6 och Luk 6:6–11, om mannen med den förtvinade handen som Jesus botar, var orsaken till sjukdomen av naturlig art. Vilken sjukdom som hade orsakat förtvinningen kan vi bara spekulera i, men det framkommer indikationer på att mannen haft sjukdomen länge och att den kan ha påverkat mannens arbetsförmåga.

I Matt 8:1–4, Mark 1:40–45 och Luk 5:12–16, perikopen om en spetälsk som önskar renas av Jesus och blir botad, är orsaken till spetälskan av naturlig art. Det finns skäl att tro att mannen hade väldigt omfattande spetälska och perikopen vittnar om vilken utsatt position den spetälske hade i samhället.

6.1.3 Hur skiljer sig förståelsen mellan synoptikerna?

Vid en direkt jämförelse mellan perikoperna hos respektive synoptiker går det att hitta en hel del intressanta skillnader. Dessa olikheter beror möjligtvis på hur de ser på texterna i förhållande till den sjuke och orsaken till sjukdomen och/eller kanske vilken källa de hämtade sin information från.

I perikopen om den lame mannen i Kapernaum är det endast Mark som omnämner att det var fyra, τεσσάρων, som bar den lame mannen. Kan detta vara symbolik för att mannen var tetraplegiker, en uppfattning som endast förekommer hos Mark? Synoptikerna har också olika bilder av vilket underlag mannen firades ner på från taket. I både Matt och Luk framkommer det att den lame mannen ligger ner på en κλίνης, varemot i Mark var det en κράβαττόν. Säger det något om hur Mark ser på den lame mannens bakomliggande sjukdom eller situation i övrigt till skillnad från de övriga synoptikerna?

Matt hanterar berättelsen om synagogföreståndarens dotter väldigt kortfattat jämfört med de övriga synoptikerna, och behandlar slutet av perikopen på ett diametralt annorlunda sätt än Mark och Luk. I Matt sprems ryktet om vad som hade hänt, varemot i de andra två förbjöd Jesus att någon skulle få veta något. Det framkommer också endast i Mark och Luk att hon skulle ges något att äta, och endast i Luk står det att flickans ande kom tillbaka när Jesus uppväckte henne från det döda. Jag har spekulerat i att författaren till Luk ville att läsaren skulle förstå att det var en riktig människa som väcktes till liv och inte bara en ande. Endast i Luk står det hur gammal flickan var, δώδεκα. Jag har visat på symboliken mellan dotterns ålder och kvinnan som hade haft blödningar i tolv år, och hur denna symbolik kan ha betydelse för förståelsen av flickans sjukdomsbild.

Precis som i perikopen om synagogföreståndarens dotter är Matt väldigt fåordig i perikopen om den besatte och svinhjorden. Det är endast hos de andra två författarna vi får reda på att den som besätter heter Legion, λεγιών, eftersom det egentligen rörde sig om många. Jag har visat att synoptikerna är eniga om att mannen är besatt men att de har lite olika benämningar för detta. Däremot föreligger där en skillnad emellan i förhållande till sjukdomsyttringen; det är bara i Mark som vi får reda på att individen faktiskt kom till skada. I de andra synoptikerna kanske det är underförstått att ett sådant våldsamt och ohälsosamt leverne leder till sjukdom/skada, men det står inte direkt i grundtexten.

I perikopen där Jesus helar Petrus svärmor från feber sticker Luk ut. Jesus sätt att hantera febern hos Luk kan närmast liknas vid en exorcism, och det framkommer att svärmodern är ansatt/plågad, συνεχομένη, av en svår, μεγάλη, feber. Även om det inte står uttalat i texten hos Luk att svärmodern var besatt av en ond ande/demon finns det onekligen likheter med en utdrivning. Hos de andra två synoptikerna verkar det röra sig om ett regelrätt helande av en feber av naturlig orsak.

I perikopen om fadern som hade en son som var besatt av en väldigt våldsam ande, finner vi en skillnad mellan synoptikerna i hur fadern ser på sin sons tillstånd. Hos Mark och Luk berättar fadern för Jesus att sonen har en ande, varemot i Matt presenterar fadern sin son som varande månadsrasande, σεληνιάζεται. Då tillstånden σεληνιάζεται och δαιμονιζομένους förekommer som två skilda entiteter i annat sammanhang i Matt, kan det tyda på att författaren till Matt här har en annan åkomma i åtanke än de andra synoptikerna?

I perikopen om mannen med den förtvinade handen är det endast i Luk det framkommer att mannens högra, δεξιή, hand var förtvinad. Detta kanske inte förtäljer så mycket mer om vilken

sjukdom eller orsak till sjukdom mannen hade, men det kan ha betydelse för hur författaren till Luk såg på mannens arbetsförmåga. På liknade sätt har Luk mera att förtydliga än de andra synoptikerna när en spetälsk kommer för att botas av Jesus. Endast hos Luk framkommer det att den spetälske var full, πλήρης, av spetälska.

6.2 Diskussion

6.2.1 Syfte

Syftet med min uppsats var att finna information om orsaker till sjukdomar och de sjuka individerna eftersom det anses bristfälligt beskrivet i evangelierna⁹⁵. Som det går att läsa i min sammanfattning ovan, har jag funnit en hel del konkreta resultat. Med den mera objektiva analysen som fundament har jag sedan kunnat bege mig över i mera subjektiva och spekulativa antaganden om hur resultatet kan tänkas förstås.

Det är min förhoppning att resultatet av min analys och tankarna runt grundtexterna får betydelse för den vidare vetenskapliga forskningen och/eller hur historierna presenteras i evangeliska sammanhang. Om det faktiskt är så att en synoptiker sitter inne med en kunskap om sjukdomsorsak eller sjukdomsyttning som de övriga synoptikerna inte besitter, skulle såklart en vidare vetenskaplig undersökning av denne synoptikers perikoper vara angeläget. Något som är tydligt utifrån resultaten i uppsatsen är att alla synoptikerna bidragit med sina särheter. Skulle mina fynd också kunna leda till ett byte av en evangelietext till fördel för en annan vid predikningar i kyrkan, ändrad praxis? Exempelvis kan de perikoper lyftas fram vid predikningar som bäst förklarar den enskilde individens situation.

6.2.2 Styrkor, svagheter och nyheter

Att Jesus fick lida är ingen nyhet, men att se honom som ett exempel på orsaker till sjukdomar, är en tanke som jag ej funnit i några av mina källor. Att Jesus var fysiskt utmattad och psykiskt orolig är det heller inga tvivel om, men att även finna honom på gränsen till ett utmattningssyndrom innan han blev tillfångatagen, kan anses vara nytänkande. Uppsatsen må på ett övergripande sett anses relativt heltäckande inom sitt områdesfält på så vis att jag systematiskt genomgått alla synoptikerna, och efter bästa förmåga fiskat fram alla de texter som kan tänkas relateras till ämnesområdet. Däremot har jag utöver några få undantag inte gjort några större djupdykande analyser av de resultat jag funnit. Emellertid har uppsatsen till viss

---

⁹⁵ McColl, Ascough, "Jesus and People with Disabilities", 7.

del bidragit med analyser av andra perikoper än är fallet i de synoptiska kapitel som figurerar i huvudkällan till min uppsats.⁹⁶

Mitt metodval, att jämföra texter och utföra en litterär analys, har varit tämligen elementär. En mer fördjupande historiekritisk analys kunde säkert ha tillfört extra till mina frågeställningar. Jag nöjde mig dock med att måla upp den allmänna historiska kontexten i kapitel 1. Det faktum att jag själv tagit en examen i medicin och disputerat i medicinsk vetenskap har varit en styrka vid analyserna. Däremot har det varit en nackdel att det gått mer än tolv år sedan jag läste min senaste kurs i bibelvetenskap med grekiska.

6.2.3 Blickar framåt

A) I stället för att undersöka de synoptiska texterna skulle man kunna ta utgångspunkt i de paulinska och johanneiska texterna. B) En fördjupning i någon av resultaten med ett annat metodval är också en möjlighet, speciellt en undersökning som prövar hur synoptikernas källmaterial kan tänkas ligga bakom skillnader i sjukdomsyttning och orsak till sjukdom. C) Resultaten i min uppsats kan anknytas till teodicéproblemet.⁹⁷ Varför drabbas en individ av en sjukdom? Hur kan Gud låta en individ drabbas av sjukdom om Gud är god?⁹⁸ D) Finns det andra sätt att kategorisera etiologin till åkommor på? E) Hur ser andra på den sjuke individen? Det kan exempelvis vara hur andra som tror på evangelierna ser på en individ med samma tro som drabbas av sjukdom.⁹⁹ F) Eftersom det anses framkomma väldigt lite vägledning utifrån mirakelperikoperna i evangelierna om ett kristet liv med funktionsnedsättning,¹⁰⁰ går det att finna ny inspiration till forskning runt detta tema utifrån mina resultat? G) Hur kan man se på läkarnas roll att diagnostisera och bota sjukdomar i förhållande till Jesus förmåga att urskilja orsaker till sjukdomar och helande?¹⁰¹ H) Att vara ren eller oren i förhållande till orsaker till sjukdomar såsom menstruationsrubbnings och spetälska kan vara värt att undersöka vidare. Feministiska perspektiv på menstruationsrubbnings utifrån bibliska föreställningar om att vara ren och oren, är ett upplagt ämne. Vad är spetälska egentligen och går det utifrån det som står om sjukdomsfynd och behandlingarna av spetälska som de uttrycks i grundtexterna att komma närmare den sanna diagnosen? I) Vidare studier med dygdetiska eller konsekvensetiska

⁹⁶ Thomas, *Origins of Illness*.

⁹⁷ Price. "Illness Theodicies", 309.

⁹⁸ Mansour, "Jesus and the Eye," 744.

⁹⁹ McColl, Ascough, "Jesus and People with Disabilities"; Thomas, *Origins of Illness*, 317.

¹⁰⁰ McColl, Ascough, "Jesus and People with Disabilities", 1.

¹⁰¹ Thomas, *Origins of Illness*, 318.

perspektiv med utgångspunkt i den sjuke individen med dess funktionsnedsättningar etcetera är välkomnande.

7 Bibliografi

7.1 Texter och översättningar

Bibel 2000. Stockholm: Verbum, 1999.

Novum Testamentum Graece. (28: e upp). Red. Aland, B., K., Karavidopoulos, J., Martini, C. M. och Metzger, B. M.. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

Orchard, John B. *A Synopsis of The Four Gospels in Greek Arranged According to The Two-Gospel Hypothesis*. Edinburgh: T&T Clark Limited, 1983.

Peisker, Carl H. *Evangeliesynops*. Örebro: Bokförlaget Libris, 1994.

7.2 Böcker och artiklar

Acquaroli, Armando RC. "One Fight on Two Mountains: 1 Kings 18,20-40 Re-read in the Light of Ex 32." *Salmanticensis* 68 (2021): 65–81.

Baert, Barbara and Kusters, Liesbet and Sidgwick, Emma. "An Issue of Blood: The Healing of the Woman with the Haemorrhage (Mark 5.24B–34; Luke 8.42B–48; Matthew 9.19–22) in Early Medieval Visual Culture." *J Relig Health* 51 (2012): 663–681.

Bankhead, Ivan. "The Dual Impairments of the 'Paralytic' of the Synoptic Gospels." *Perspectives in Religious Studies* 47 (2020): 267–281.

Bovon, François. *Luke: A Commentary on the Gospel of Luke. 3 vol.* Fortress: Minneapolis, 2002–2013.

Collins, Adele Y. *Mark: A Commentary*. Fortress: Minneapolis, 2007.

Cotter, Wendy. *Miracles in Greco-Roman Antiquity - A Sourcebook*. London: Routledge, 1999.

Gotto, Antonio M. "Suffering, Medicine and the Book of Job." *Journal of Religion, Disability & Health* 16 (2012): 420–431.

Heikel, Ivar och Fridrichsen, Anton. *Grekisk – Svensk Ordbok till Nya Testamentet och De Apostoliska Fäderna*. Universitetstryckeriet: Uppsala, 2003.

Kallas, James. *The Significance of The Synoptic Miracles*. London: The Talbot Press, 1961.

Kee, Howard C. *Medicine, Miracles, and Magic in The New Testament Times*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

Keener, Craig S. *A Commentary on the Gospel of Matthew*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1999.

Mansour, Ahmad M., Mehio-Sibai, Abla, Walsh, Joseph B, and Zaher H. Sbeity. "Jesus and the Eye: New Testament Miracles of Vision." *Acta Ophthalmol Scand* 83 (2005): 739–745.

Moule, C. F. D. *The Gospel According to St Mark*. Cambridge: University Press, 1959.

Thomas, John C. *The Devil, Disease and Deliverance. Origins of Illness in New Testament Thought*. London: Sheffield Academic Press, 1998.

Wilkinson, John. "Case of the Epileptic Boy." *The Expository Times* 79 (1967): 39–42.

Zwiep, Arie W. "Jairus, His Daughter and the Haemorrhaging Woman (Mk 5.21-43; Mt. 9.18-26; Lk. 8.40- 56): Research Survey of a Gospel Story about People in Distress." *Currents in Biblical Research* 13 (2015): 351–387.